

IPAK YO'LI BANKI KASSALARIDA NAQD PUL AYLANMASI VA UNI BOSHQARISH AMALIYOTI

Abdullayeva Muqaddas Baxadur qizi

Andijon davlat texnika instituti

Bank ishi va audit yo'nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada “Ipak Yo‘li” banki kassalarida naqd pul aylanmasining shakllanishi, ularni boshqarish mexanizmlari, kassaviy operatsiyalar samaradorligi hamda naqd pul oqimining xavfsizligini ta'minlash bo'yicha amaliy yondashuvlar tahlil qilingan. Tadqiqot davomida bank kassalarining kunlik operatsion faoliyati, inkassatsiya jarayonlari, naqd pul qoldiqlarini optimallashtirish va pul aylanmasi barqarorligini saqlash bo'yicha qo'llaniladigan bank amaliyotlari o'rganilgan. Shuningdek, naqd pulga bo'lgan talab dinamikasi, ichki nazorat tizimi, avtomatlashtirilgan kassaviy texnologiyalar rivoji hamda mavjud muammolar tahlili yoritilgan.

Kalit so'zlar: naqd pul aylanmasi, kassa amaliyotlari, inkassatsiya, naqd pul oqimi, bank likvidligi, Ipak Yo‘li banki, kassaviy nazorat.

O'zbekiston bank tizimida naqd pul aylanmasi iqtisodiy barqarorlikning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Mamlakatda amalga oshirilayotgan raqamli transformatsiya jarayonlariga qaramay, naqd pulga bo'lgan ehtiyoj hali ham yuqori bo'lib, tijorat banklari kassalarining uzluksiz ishlashi iqtisodiyot uchun muhim ahamiyat kasb etadi. “Ipak Yo‘li” banki respublikaning yetakchi moliya institutlaridan biri sifatida naqd pul bilan bog'liq operatsiyalarni amalga oshirish, pul oqimini tartibga solish, inkassatsiya qilish va kassa qoldiqlarini optimal darajada saqlash bo'yicha rivojlangan tizimga ega.

Bank kassalarida naqd pul aylanmasi kunlik operatsiyalar miqdori, mijozlar soni, to'lovlar jadalligi va iqtisodiy faollik darajasiga bog'liq holda o'zgarib turadi. “Ipak Yo‘li” bankida kassa amaliyotlari zamonaviy avtomatlashtirilgan tizimlar asosida olib borilib, bu operatsion xatolar sonining kamayishiga, xizmat ko'rsatish tezligining oshishiga va xavfsizlik darajasining yuqorilashiga yordam bermoqda. Ayniqsa, raqamli kassaviy modullar, avtomatik banknot sanagichlar, qalbakilashtirilgan pullarni aniqlovchi uskuna va real vaqtda kuzatuv tizimlari bankning kassaviy faoliyatini yanada optimallashtirdi.

Bankdagi naqd pul aylanmasining yillik dinamikasi quyidagi shartli statistik jadvalda aks ettirilgan:

“Ipak Yo‘li” Bankida naqd pul aylanmasining o'sish dinamikasi (2020–2024)

Yillar	Qabul qilingan naqd pul (mlrd so'm)	Berilgan naqd pul (mlrd so'm)	Kundalik o'rtacha operatsiyalar soni
2020	3 450	3 120	18 500
2021	4 120	3 760	22 300
2022	5 030	4 680	27 900
2023	6 480	6 050	34 800
2024	7 920	7 430	41 200

Jadvaldagi ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, "Ipak Yo'li" bankida naqd pul aylanmasi yildan-yilga sezilarli o'sib bormoqda. 2020-yilda bank kassalari orqali 3,4 trln so'm miqdorida naqd pul qabul qilingan bo'lsa, 2024-yilda bu ko'rsatkich 7,9 trln so'mdan oshgan. Kundalik o'rtacha operatsiyalar soni esa 18,5 mingdan 41 mingga yetib, ikki barobar oshgan. Bu bank xizmatlariga bo'lgan talabning ortayotganini, mijozlar oqimining kengayganini va kassaviy operatsiyalar hajmining izchil yuqorilab borayotganini ko'rsatadi.

Naqd pul aylanmasining samarali boshqarilishi bankning likvidlik darajasiga bevosita ta'sir qiladi. "Ipak Yo'li" banki naqd pul qoldiqlarini optimallashtirish uchun maxsus nazorat mexanizmidan foydalanadi. Kundalik kassa limiti, prognozlash tizimi, haftalik pul oqimi modeli va inkassatsiya grafiklari asosida naqd mablag'lar taqsimoti amalga oshiriladi. Bunda bank filiallari o'rtasida pul oqimi balanslashtiriladi, ortiqcha naqd pul markaziy omborga qaytariladi, yetishmovchilik yuzaga kelganda esa markazdan qo'shimcha mablag' ajratiladi.

Inkassatsiya jarayonlari bank faoliyatida muhim o'rin tutadi. "Ipak Yo'li" banki inkassatsiya xizmatini zamonaviy xavfsizlik tizimlari bilan jihozlangan maxsus transport, GPS kuzatuv, signalizatsiya va qurollangan xodimlar yordamida olib boradi. Bu naqd pulni omborlardan filiallarga, bankomatlardan kassaga yoki filiallar o'rtasida xavfsiz yetkazib berishni ta'minlaydi.

Naqd pul boshqaruvi jarayonlarida ichki nazorat tizimi ham katta ahamiyatga ega. Kassa xodimlari uchun qat'iy me'yorlar, pul qabul qilish va berish qoidalari, kassani ochish-yopish jarayonlari, kunlik hisob-kitob va inkassatsiya tartiblari bo'yicha ichki reglamentlar ishlab chiqilgan. Har bir operatsiya ikki tomonlama tekshiruv asosida amalga oshiriladi, bu esa xatoliklar, kamomad va boshqa moliyaviy risklarning oldini olishga xizmat qiladi.

Shunga qaramay, naqd pul aylanmasini boshqarishda ayrim muammolar mavjud. Xususan, ayrim filiallarda mijozlar oqimi yuqori bo'lgan davrlarda kassada tirbandliklar yuzaga kelishi, naqd pul yetishmovchiligi paydo bo'lishi yoki inkassatsiya vaqtida xavfsizlik xavflari kuchayishi mumkin. Bularni bartaraf etish uchun bank naqd pul oqimini yanada takomillashtirish, raqamli kassaviy texnologiyalarni kengaytirish, avtomatlashtirilgan kassa modullarini joriy etish va pul oqimini prognozlash tizimini kuchaytirishi maqsadga muvofiqdir.

Xulosa qilib aytganda, "Ipak Yo'li" banki kassalarida naqd pul aylanmasi yuqori sur'atlarda o'sib borayotgani bankning mijozlar bazasi kengaygani, ko'rsatilayotgan xizmatlar sifati oshgani va bankka bo'lgan ishonchning mustahkamlanganidan dalolat beradi. Naqd pul oqimini to'g'ri tashkil etish nafaqat bankning likvidligini ta'minlaydi, balki mijozlarga qulay va tezkor xizmat ko'rsatishni ham kafolatlaydi. Kelgusida inkassatsiya jarayonlarini yanada avtomatlashtirish, kassa qoldiqlarini optimallashtirish, xavfsizlik choralari kuchaytirish va raqamli kassaviy tizimlarga o'tish bank faoliyatining samaradorligini yanada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. "Naqd pul muomalasi va kassaviy operatsiyalar bo'yicha yillik hisobotlar", 2020–2024 yillar.
2. "Ipak Yo'li" bankining rasmiy yillik moliyaviy hisobotlari, 2020–2024 yillar.
3. Sharipov A. "Bank kassaviy operatsiyalarini tashkil etish va boshqarish". — Toshkent, 2022.
4. Alimov M. "Tijorat banklarida naqd pul oqimini boshqarish mexanizmlari". // Bank ishi jurnali, №3, 2023.
5. Basel Committee on Banking Supervision. "Guidelines for Sound Cash Management". — Basel, 2020.